

V nekdanjih časih so Čudi segali mnogo dalje proti vzhodu in jugu, ali mnogoštevilnejši narodi, ki so si ondu stalnega bivališča iskali in ga tudi našli, potisnili so jih v manjšo deželo. A vendar še zdaj posedajo mnogo svetá. Čudska zemlja je 7 krat tako velika, kakor Česka. V začetku, ko so se morali drugim številnejšim narodom umikati, bil je njih glavni posel, da so ropali pomornike na morji. A to je bilo Dancem in Švedom zelo kvarljivo in ti poslednji so jih v teku dvanajstega stoletja spravili pod svojo oblast. Z novimi gospodarji se je začelo tudi kršćanstvo pri Čudih, ki na njih življenje in šege prav dobro vpljiva. Leta 1742. so Čudi prišli pod Rusijo, kjer se je prav za prav začela njihova svoboda in še zdaj srečno in zadovoljno živé.

Da-si je na Čudskem dosti ravnin, vendar je dežela po večjem gorata. V znožji gorá je obilo lepih jezer. Od jezera do jezera se prelivajo reke, katere narejajo krasne vodopade in v katerih je mnogo rib. — Po gorah so lepi gozdi, ki še dandanes nimajo svojih pravih gospodarjev.

Podnebje na Čudskem je zdravju ugodno. Zima je zelo ostra in traje po celih 7 mesecev.

Čudski narod nima po svojem jeziku v Evropi nobenega sorodnika. Prištevajo jih sicer k daljnim sorodnikom Madjarov, ali vendar je zelo velika razlika med njimi. Takisto se ločijo tudi po svojih duševnih razmerah. Čudi imajo skoraj najbogatejši zaklad narodnih pesen, ter se jim v Evropi le Jugoslovani v tej zadevi primerjati smejo. Skoraj vsak priprosti Čud zna po več novih pesen peti, ki si jih med petjem sam zлага. V ta namen imajo Čudi nekako posebno deščico, na katero si vsako novo pesen z nekakimi čarami zaznamujejo, dokler se je popolnem ne naučé.

Čudski jezik je lepo doneč in gladek, ter ima mnogo narečij.

Čudska književnost je popolnem nova, ter nima starega niti srednjega veka. Prvi izobraževalec čudščine je bil škof Mihael Agricola, ki je prestavil in 1548. l. v Stockholmu na svetlo dal jeden del svetega pisma. V 17. stoletji je izšlo nekoliko drugih spisov, ki so obravnavali čudske stvari, a to večjidel v latinskem jeziku. Zboljšano čudsko slovnico je izdal škof Vhaëls 1733. l. v Abi. — Najbolj znani nemški slovničar čudskega jezika je Avgust Ahlquist, katerega najboljšo delo je izšlo 1862. l., a novo posebno obširno delo se ravnokar dodeluje.

Prvi in do zdaj največji slovar čudskega jezika (čudsko-latinsko-nemški), izdal je pastor Gustav Renvall 1826. l. v Abi. Ravno zdaj pa izhaja nov besednjak, ki bo dovršen obsejal 200.000 besed, kar nam dovolj priča, da je čudski jezik bogat.

Očeta svoje zgodovine imenujejo Čudi Henrika Gabr. Porthana.

Časopisov imajo Čudi blizu toliko, kolikor mi Slovenci.

—kl—

Črtice iz ruske zgodovine.

(Po Nestoru priobčuje A. K.)

3. O knezu Olgu.

Rurik je na smrti kneženje oddál Olgu svojega rodú; njemu je izročil tudi sina Igorja, ki je bil še otrok. Oleg zbere mnogo vojske, otide na jug in

splove po Dnepru. Najprej vzame Krivičem mesto Smolensk, potem Ljubeč in tam postavi svoje upravitelje. Oleg veslâje h Kijevu ostavi nekaj vojakov zadaj, a drugim ukaže poskriti se v ladjah. Ko Oleg pride k mestu in z Igorjem stopi na suho, pošlje povedat Askoldu in Diru: „mi smo kupci, gremo na Grško, poslala sta nas Oleg in Igor, pridite, da se pogledamo.“ Ko se prikažeta Askold in Dir s svojimi, poskačejo Olgovi iz ladij in jih obstopijo. Oleg reče Askoldu in Diru: „vidva nista kneza a ne knežjega rodú; jaz sem knežjega rodú in evo sina Rurikovega. Askolda in Dira ubijó, odnesó na goro in tam pogrebó. Olgu je bilo zeló po godi v Kijevu; on je tam knežil in dejál: „bodi to mesto mati ruskim mestom!“

Iz Kijeva je Oleg na vse strani hodil z Varégi in Sloveni, podvrgel si razne slovénske in čudske narode ter jih prisilil plačevati dánj. Novemu gradu je ukazal, da plača Varégom vsako leto po 300 griven.*) Za Olga je mimo Kijeva priropotal kočujóč**) narod Ogri, kateri so se odmikali za karpatske gore.

Leta 907. zbere Oleg množico vojakov ter otide k Carigradu na konjih in v ladjah; bilo je teh ladij do 2000. Grki zapró pristanišče z verigo in zatvorijo mesto. Oleg velí potegniti ladije na súho in se začne bojevati okolo mesta. Razdira gradove, požiga cerkve, pléni in ubija ljudi, ter se bolj in bolj bliža mestu. Grki se ustrašijo in pošljó povedat Olgu: „ne pogublaj mesta, rajši si vzemi danjí, kolikor hočeš!“ Oleg storí mir in Grki mu pošljó raznih jedil in vina, a on ne prime ni tega ni drugzega, vedóč, da so lokavi (zvijačni) Grki vse zmešali z otrovom. Zdaj se Grki še huje prestrašijo in dadé Olgu vse, kar hoče: mnogo zlata, srebra, dragocenih tkanín, ovočja in vina na Olga in na vse vojake. Zdaj Oleg s prisego potrdi mir z Grki. Rusi so prisegli o svojem orožji, o svojem bogú Perúnu in o skôtijem***) bogú Velesu, a Grki o svojem krščanskem zakonu. S plénom obogačen se Oleg vrne v Kijev, a narod je svojega umnega in srečnega kneza imenoval „veščega.“

4. O Igorji (912—945 l.)

Po Olgovi smrti je začel knežiti Rurikov sin Igor. Tudi on je hodil po morji na Grke; a prvi njega pot je bil nesrečen. Kadar so Rusi stopili na breg, obsula jih je grška vojska od vseh strani. Bila je silna séča, in užé so se Rusi posajali v svoje ladije, da bi utekli, a prime jih drug gršk vojevoda na morji z ladjami ter začne spuštati ná-nje ogenj, kakor oblake, da je bilo strašno videti. Mnogi so se pometali v vódo, samó da bi ušli ognju. Kdor izmej Rusov je ubežal smrti in se vrnil domóv, pripovedoval je potem, „da imajo Grki strele v rokah, in da jih zató nij bilo nadvladati.“

Igor, vrnivši se v Kijev, začne zbirati še večjo vojsko; pokliče Varége od zamórja, najme stepne čete Pečenegov in se z nova odpravi na Carigrad, v ladjah po morji a na konjih o bregu. Korsunci (Grki v današnjem Krimu) poslali so cesarju povedat: „Rus gre ná-te, vse morje ti je pokrito z ladjami.“ Bolgarji ob Dunavu so tudi poslali: „ide Rus in še Pečenege je najél.“

Kadar je cesar to slišal, poslal je svojih prvih boljarjev Igorju povedat: „ne hodi dalje, nego vzemi dánj, kakor jo je bil vzél Oleg, in jaz ti še kaj

*) Grivna je bila starih Rusov novéc.

**) V kočah (šatorih) živeč narod, Nomadenvolk.

***). Skôt je domača žival, skôtij bog je bog domače živali.

pridam. Poslal je tudi Pečenegom dragih tekanin ter obilo zlata. Skliče Igor družino in jej pové cesarjeve besede. „Če tako govori cesar,“ odgovori Igorjeva družina, „kaj še hočemo? Vzamemo brez bitve zlata in srebra in dragih tekanin ter pojdemo domov, kajti še nij gotovo, kdo bi premogel, a ni z morjem se nismo še dogovorili.“ Igor posluša družine, pusti Pečenega plénit bolgarske zemlje, a sam vzame od Grkov mnogo zlata in dragih tekanin ter se povrne v Kijev.

Jeséni je šel Igor z družino dánj pobirat od Drevljánov, slovénskega plemena po gostih lesovih in ob močvirnih bregovih Pripete réke. Igor vzame več danjí nego li je bilo dogovor, in ide nazaj v Kijev; a na poti mu pride na misel, in reče družini: „pojdite domov, a jaz se povrnem zopet k njim.“ Družino spusti domov, a z malim številom se vrne. Drevljani, slišavši s knezom svojim Malom, da se Igor vrača, začno misliti: „ako se volk navadi k ovcam, to polágoma odnese vso čredo; tako tudi Igor; če ga ne ubijemo, vse nas pogubi.“ In poslali so k Igorju vprašat: „užé si vzel svojo dánj, čemu se zopet vračaš?“ A Igor jih ne posluša. Zdaj gredó ljudjé Drevljanskega mesta Iskrateńja na Igorja, ubijó njega in razbijó mu veliko družino. Jamo izkopljó, in tu, nedaleč od mesta, pokopljó vse. Tako je bil pokorjen Igor za svojo lakomnost.

Nauki na domačem ognjišči.

Ne pokušaj sadja,
Dokler zrélo nij;
Ne izražaj misli,
Dokler cela nij.

Podobar nam v mramor,
Učitelj v mišljenje —
Vdiháva življenje.

Ako razžalil te sosed, zapiši nevoljo si v pesek;
Dobrote pa vdolbi v mramora trdno pečino.

Življenje je knjiga učena;
Površno pregleda jo glupec,
Razumni globoko zamisli se v njo,
Vedòč, da le enkrat se čitati da.

Oči so duše čista okna,
Solzé pa njena vidna krí;
Iz njih nam radost njena gleda,
In groma skrivni blisk žari.

Josip Lavrič.